

La construcció del cementiri de Juià

Un projecte de Rafael Masó

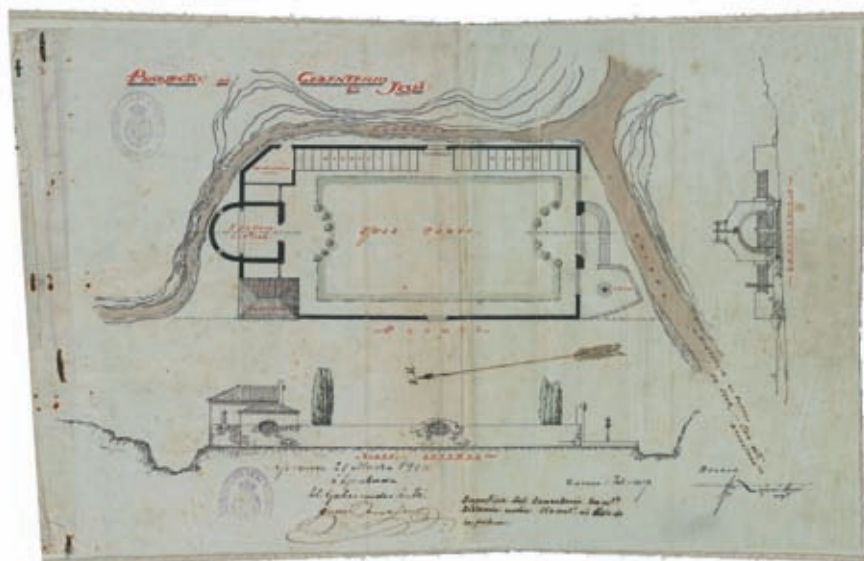
El cementiri de Juià és un projecte de l'arquitecte noucentista Rafael Masó. L'existència d'un expedient instruït per a la seva construcció (entre el 1916 i el 1920) posa a la llum el plànol original i permet conèixer els passos que es van haver de seguir.

JOSEP NAVARRA > TEXT I FOTOS

A principi de 1920, el cementiri parroquial de Juià estava situat just al costat de l'església de Sant Pere, al bell mig del nucli del poble, i en els darrers cinquanta anys s'hi havien enterrat uns 520 cadàvers. La saturació i la salubritat estaven arribant als seus límits.

Els primers tràmits

El juny de 1916 –cent trenta-dos anys després de la promulgació del Reial Decret de Carlos III, el 1784, que obligava a construir els cementiris als afores dels nuclis urbans–, l'Ajuntament va aprovar la construcció d'un nou cementiri: «Careciendo esta municipalidad de un cementerio católico (porque católicos son todos sus habitantes) que reúna las condiciones necesarias de higiene y extensión que requiere el número de los mismos... Teniendo presente a la vez que el punto en que este se encuentra no es el más a propósito, pues que los aires que lo dominan conducen con facilidad a la población esos miasmos pútridos, que

muy bien pueden contribuir al desarrollo de cualquier enfermedad contagiosa, es necesario dotar a la localidad de un sitio sagrado donde se puedan depositar con holgura los restos mortales».

La primera gestió que es va haver de fer des del Consistori va ser obtenir

Masó va entregar aquest projecte el febrer de 1917, i és previ als que va fer del cementiri de Girona (juny del 1917) i del de Flaçà

>> Reproducció del plànol que es conserva a l'Ajuntament de Juià.

un terreny adequat, tema que es va resoldre amb la família Casellas Gou, una de les més benestants del poble, i amb la qual es va signar un acord de cessió de la finca del Clos, a canvi de la construcció gratuïta d'un panteó familiar i de l'exempció dels drets d'enterrament (la finca però, hauria de retornar al patrimoni familiar si deixés de ser cementiri).

El projecte i els pressupostos de Masó

El projecte arquitectònic va ser fet per l'arquitecte Rafael Masó i Valentí (1880-1935), que estava en contacte amb l'alcalde Josep Taberner, a partir de la família Bru, la de la seva dona, que en procedia i conservava la propietat del mas de can Dansa.

Masó va entregar aquest projecte el febrer de 1917, i és previ als que va fer del cementiri de Girona (juny de 1917) i del de Flaçà (inaugurat el 1922). Se'n conserven dos plànols, de planta i alçat, sense gaires diferències de planificació entre ambdós: un està dibuixat amb llapis i l'altre amb tinta, titulat «*Proyecto de Cementerio en Juyá*», que es guarda a l'arxiu de l'Ajuntament. En l'únic estudi detallat (Fortià, 2007) s'hi diu que «Masó va projectar un espai per als enterraments, de forma rectangular, ocupat pel nínxols adossats al mur del costat est, i un fossar central o camp mortuori, tot ordenat en un nivell amb l'eix longitudinal en direcció de sud a nord. A l'interior del recinte, es projecten dues "columnetes" vegetals semicirculars, formades per sis xiprers».

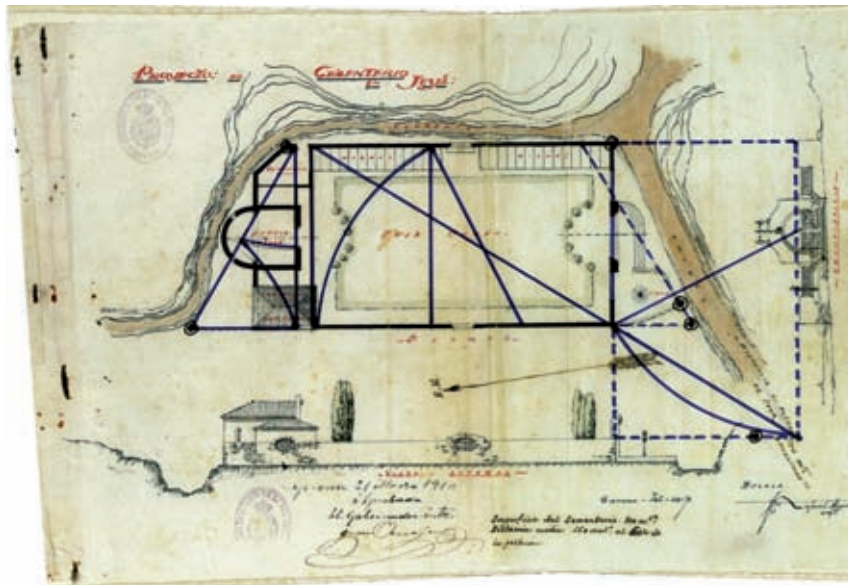
>> Vista general del cementiri de Juià. A la dreta, reproducció de la portada de l'expedient.

Un aspecte interessant del projecte és que les mesures i proporcions s'ajusten a la proporció àuria a partir de sis punts de referències que Masó va marcar en el plànol dibuixat amb llapis, i que segueixen la topografia del terreny. A l'espai destinat als enterraments (sobre plànol, 16x10 cm i, a la construcció real, 32,5x20 m) la proporció àuria és quasi perfecta, així com a la planta de la capella i a la sala d'autòpsies. Aquestes edificacions i la terrassa principal d'accés, segons els punts de referència marcats, també formen un triangle auri.

Les mesures i proporcions s'ajusten a la proporció àuria a partir de sis punts de referències que Masó va marcar en el plànol dibuixat amb llapis i que segueixen la topografia del terreny

De pressupostos, també n'hi ha dos: un escrit amb llapis (en català, sense data ni signatura) i un escrit amb tinta que està inclòs en l'expedient municipal (en castellà, signat i no datat). Si es comparen les partides i els totals, hi ha una diferència d'un 62 %, ja que l'escrit amb llapis arrodonit puja a 4.000 ptes. (24 €) –amb una anotació que diu que «lo més necessari pujarà» a 2.660 ptes.–, mentre que el total de l'escrit amb tinta és de 6.541,92 ptes. (39 €). Aquesta diferència ve donada per la duplicació dels preus unitaris i la inclusió d'una partida de decoració de 600 ptes., el 9 % de l'obra. En cap del dos pressupostos, però, no consten els seus honoraris.

>> La proporció àuria en el projecte del cementiri de Jujà.

Una comissió d'estudi

El març de 1917, es va formar una comissió amb membres del Consistori i de la Junta local de Sanitat, amb l'objectiu d'analitzar tota la documentació. En menys d'un mes, i partint de la consideració de «trazar una obra de suma necesidad, atemperándose a lo más sencilla, metódica, de solidez y seguridad para la custodia de los restos humanos y aparte de todo lujo», es van acceptar les «formes proposades» per Masó però sense fer-hi els nínxols encastats, la capella, la terrassa d'accés i les reixes de ferro. Es va elaborar un expedient amb tots els acords, el projecte i el pressupost, que es va posar a exposició pública (sense cap al·legació) i es va remetre la Diputació Provincial. Però es va retornar a l'Ajuntament per algunes mancances, que es van solucionar afegint-hi un informe de dos metges (sobre la composició del sòl, els vents dominants, la distància del poble...) i d'un arquitecte provincial. Finalment, el març de 1918 i un any i mig després del primer acord municipal, la Comissió Provincial va autoritzar l'Ajuntament per a la seva execució, i va deixar clar que s'havia de pagar amb fons municipals (la parròquia també havia dit que no n'hi aportaria).

La construcció i el seu cost

L'objectiu immediat va ser la construcció del mur perimetral per tenir el recinte tancat. Per poder iniciar les obres, es va pactar amb un veí per tal que deixés

disposar material i pedres d'una finca propera a canvi de l'abonament d'una part del cost de construir un nínxol i de l'exempció dels drets d'enterrament. Els veïns del poble van fer les obres pel sistema de prestació personal (*fer o anar a terrelló*) i van executar-se a un ritme lent perquè no van acabar-se fins a final de 1919, quasi dos anys després de l'inici. Tot i que es preparava una inauguració oficial, la mort sobtada de l'excalcalde Josep Martí i Massot va obligar a beneir el nou equipament de manera precipitada («sin solemnidad ni esplendidez») per enterrar-l'hi, el 30 de gener de 1920.

En l'extrem N-W hi ha l'únic «pan-teó», propietat de la família Gou. És un «calvari» coronat amb la creu (signat per Guiu i Novoa, de Figueres), amb una cripta accessible per una escala de rierenc amb la inscripció «Pregueu / pels / morts». Al capdavant de l'escala hi ha una porta de ferro, probablement feta pels serrallers Cadenas, de Girona.

Els veïns del poble van fer les obres pel sistema de prestació personal (fer o anar a terrelló), i van executar-se a un ritme lent perquè no van acabar-se fins a finals de 1919

Un tret ben peculiar d'aquest cementiri, no contemplat en el projecte, és l'acabament de cadascuna de les columnes dels nínxols, amb una disposició simètrica a banda i banda de la tanca, amb una semicircumferència coronada amb una creu (la majoria són creus llatines però hi ha 17 «creus dels impropis»: els tres claus i el calze), que va adoptar la seva forma definitiva en la reforma de 1966. Llavors l'espai central va deixar de ser utilitzat com a fossar, i només hi ha un mínim enjardinament en forma de camí central perquè, malauradament, també es van tallar els xiprers en la reforma de 2012.

Segons les quantitats consignades en els pressupostos, el cost total de la construcció va ser de 4.831 ptes. (29 €), coberts amb fons municipals, taxes pels drets de construcció dels nínxols (20 ptes./veí) i un préstec de 1.500 ptes. que va «oferir» el veí Joaquim Castelló a un interès del 5 %. Enlloc no consta que es fes cap pagament a l'arquitecte.

Així doncs, aquest cementiri encara es manté com un clos blanc encastat enmig dels camps. Tot i les nombroses modificacions de l'obra actual, segueix les proporcions projectades originàriament per Rafael Masó i s'inscriu en el seu ideari noucentista, reflectit en aquesta carta a Esperança Bru (Tarrús i Comadira, 1966): «L'elegància, saps en què consisteix? Doncs en això: en la senzillesa, en la perfecció, en la discreció... Per sobre de tot, lo que hi ha d'haver en l'obra d'art, com en tota obra bella, és la racionalitat, l'equilibri, la justa proporció de mides, la justesa de la cosa amb el servei que compleix, amb el lloc en què és posada, amb la persona que la posseeix».

Josep Navarra és psicòleg.

Bibliografia

- FORTIÀ, Josep M. [coord]. *Radiografia de l'obra de Rafael Masó*. Girona, COAC, 2007.
- PUJADÓ, Judit. *Vint-i-cinc cementiris i dues tombes de les comarques gironines*. Bellcaire d'Empordà. Ed. Vitella, 2010.
- TARRÚS, Joan; COMADIRA, Narcís. *Rafael Masó, arquitecte noucentista*. Barcelona, Lunwerg Ed., 1966.